

УДК 334.722.8: 351.82

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ АКЦІОНЕРІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

НАТАЛЯ ОРЛОВА,*кандидат наук з державного управління, доцент кафедри фінансів
Донецького державного університету управління***ЮЛІЯ МОХОВА,***Донецький державний університет управління*

У статті виявлено й проаналізовано недоліки чинного законодавства у сфері корпоративного управління й захисту прав акціонерів, запропоновано можливі механізми захисту прав акціонерів та інвесторів корпорацій, найважливішими з яких є вдосконалення установчих документів акціонерного товариства в частині забезпечення прав дрібних акціонерів, підвищення ваги наглядових органів різного рівня, рівня корпоративної культури, вагомості адміністративних засобів захисту прав акціонерів тощо.

Ключові слова: корпоративне управління, механізм захисту прав акціонерів, права акціонерів, корпоративна культура, судовий захист, рейдерські захоплення.

Постановка проблеми. У процесі реформування адміністративно-командної системи господарювання в Україні виник корпоративний сектор, представлений в основному акціонерними товариствами (АТ), що утворилися внаслідок приватизації державних промислових підприємств. З огляду на стан українського законодавства, яке містить розбіжності та суперечності, викликані неузгодженістю регулювання корпоративних відносин різними нормативними актами, актуальним питанням для розгляду є проблематика корпоративного управління акціонерним товариством.

Необхідність підвищити рівень корпоративного управління в акціонерних товариствах та створити систему захисту прав акціонерів виникла одночасно з розповсюдженням таких товариств. Однак завдання виявилось настільки важливим, що сьогодні його можна віднести до основоположних, від виконання яких залежать ефективність української економіки та добробут населення. Побудова ефективних моделей корпоративного управління, пошук власного місця та ролі в цих моделях мають стати пріоритетами як для приватного бізнесу, так і для органів державного управління, місцевих органів влади.

Розвиток корпоративного управління в Україні насамперед залежить від цивілізованого вирішення конфліктних ситуацій, що виникають у багатьох акціонерних товариствах, та застосування ефективних механізмів захисту прав акціонерів. Зрозуміло, що в проблемах сфери корпоративного управління віддзеркалюються всі негаразди вітчизняної економіки. І враховуючи, що чинне законодавство не забезпечує належних механізмів вирішення проблем корпоративного управління, не позбавлена сенсу думка про те, що необхідно систематизувати та проаналізувати всі напрацьовані пропозиції щодо змін до чинного законодавства та нормативно-правових актів із питань корпоративного управління, а також інформацію щодо судової практики розгляду справ про конфлікти в акціонерних товариствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сфери вітчизняного корпоративного управління почалося після створення перших акціонерних товариств. Про захист прав акціонерів в Україні заговорили шість-сім років тому, коли стало очевидно, що без нього неможливий розвиток корпоративного управління. Сьогодні, коли накопичено певний досвід діяльності корпорацій, економічна наука впритул зайнялася вивченням проблем їх діяльності. Серед сучасних дослідників варто назвати таких вітчизняних науковців, як І. Бережна, В. Бурдак, Н. Григоров, С. Демченко, С. Козлов, А. Кузнецов, В. Луць, Л. Маліч, К. Фомина, Д. Шевченко.

У працях названих авторів також порушуються питання розробки механізмів захисту прав акціонерів в Україні, досліджуються різні аспекти впровадження тих чи інших способів захисту прав акціонерів та інвесторів. Однак можна констатувати, що ці дослідження мають дещо розрізнений характер, тобто не сформовано єдиного підходу до вирішення зазначеної проблеми. Аналіз праць дослідників дозволяє зробити висновки про недостатнє висвітлення деяких аспектів окресленої тематики, не вирішеними залишаються питання щодо недоліків чинного законодавства в Україні у сфері корпоративного управління й захисту прав акціонерів та підвищення рівня корпоративної культури в акціонерних товариствах.

Метою статті є розробка рекомендацій до формування ефективного механізму захисту прав акціонерів та інвесторів корпорацій як шляху поліпшення корпоративного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу. Корпоративне управління та захист прав акціонерів є необхідними умовами для залучення капіталу. Підприємствам України вкрай потрібні додаткові кошти для оновлення виробництва та виходу на нові ринки.

Традиційно говорять про два потенційних джерела надходження коштів: кредиторів та стратегічних інвесторів, причому ефективне корпоративне управ-

ління та забезпечення прав акціонерів є важливими для використання обох джерел.

Підприємство отримує змогу залучити кошти, якщо ті, хто їх надає, будуть упевнені, що їхні права гарантовані, а в разі порушення - можливий їх ефективний захист. Але якщо законодавство та/або внутрішні документи товариства дозволяють керівництву або акціонеру - власнику контрольного пакета акцій використовувати діяльність акціонерного товариства для особистого збагачення, то не буде ані надання кредитів, ані інвестування в акції цього товариства. Тож закріплення та ефективне забезпечення прав інвесторів необхідне для економічного зростання країни [4].

Основні корпоративні права акціонерів у системі сучасного корпоративного управління - це право на отримання частини прибутку корпорації у вигляді дивіденду; право на отримання частки майна при ліквідації підприємства; право на участь в управлінні компанією шляхом голосування на загальних зборах акціонерів; право на отримання інформації про діяльність корпорації.

Порушення чи непорушення прав акціонерів залежить від ефективності використання ними різних способів захисту. Правові способи захисту потребують більших витрат часу, але є надійнішими щодо інших. При цьому, вдавшись до них, акціонер має більші шанси відновити свої порушені права.

Типовими порушеннями прав акціонерів є неповідомлення власників акцій про проведення загальних зборів акціонерів; зміна місця та термінів проведення загальних зборів; недосконалі процедури реєстрації та розрахунку кворуму на загальних зборах; унесення змін до порядку денного зборів у ході їх прове-

дення; відсутність в акціонерів, що придбали акції товариства на вторинному ринку, можливості ознайомлення зі статутом товариства; порушення прав акціонерів під час додаткової емісії акцій тощо.

Не викликає сумніву, що захист прав акціонерів, особливо дрібних, є одним із найважливіших елементів системи корпоративного управління і безпосередньо впливає на ефективність функціонування акціонерних товариств [1].

Із точки зору корпоративного управління однакове ставлення має бути як до місцевих (внутрішніх), так і до іноземних акціонерів, незалежно від державної політики щодо іноземних інвестицій.

Згідно з принципами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) важливим показником, який визначає ступінь захисту прав акціонерів, є наявність ефективних засобів правового захисту від порушень, що не потребують значних витрат коштів та часу. Довіра дрібних акціонерів зростає, якщо права система передбачає механізми, які дозволяють їм звертатися до суду, коли вони мають вагомі підстави вважати, що їхні права було порушено.

Велика кількість скарг про порушення прав інвесторів, які надходять не тільки до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі - ДКЦПФР), але й до правоохоронних органів, народних депутатів та Президента України, свідчать про низький рівень довіри акціонерів, особливо громадян, до судової системи, невпевненість у швидкому та справедливому розгляді справи.

Державний механізм захисту прав акціонерів має містити три складові: законодавчу, судову та організаційну (рис. 1) [2].

Рис. 1. Складові механізму захисту прав акціонерів.

У науковій та практичній літературі немає єдиного підходу до класифікації способів захисту акціонерами своїх прав, тому класифікацій багато і вони не є вичерпними.

Способи захисту прав акціонерів можна розрізняти за такими критеріями [2]:

1. За суб'єктом, який здійснює захист прав акціонерів: судовий (захист прав акціонерів через суд); державний (захист прав акціонерів через державні та правоохоронні органи).

2. За кількістю осіб, які беруть участь у захисті прав акціонерів: індивідуальний; колективний.

3. За способом реалізації: правовий; неправовий. По-перше, одним зі способів захисту прав акціонерів є відповідні норми статуту та внутрішніх положень товариства, особливо в тих країнах, де спостерігається слабкий захист прав акціонерів на законодавчому рівні.

З метою залучення інвестицій деякі з українських

акціонерних товариств уже почали вносити такі зміни до установчих документів. До статуту АТ можна включити, наприклад, рівне переважне право для власників простих акцій, прийняття загальними зборами рішень про укладання значних угод, а також угод, у яких члени правління та спостережної ради АТ мають особистий інтерес (угоди, в укладанні яких є особиста зацікавленість).

Ці заходи зменшили б побоювання інвесторів і кредиторів щодо розмивання часток акціонерів, вилучення активів та інших порушень.

По-друге, захист прав акціонерів може здійснюватися через державні органи, на які покладені функції регулювання ринку цінних паперів.

Повноваження з накладення санкцій за порушення законодавства, надання обов'язкових для виконання розпоряджень про усунення порушень, надсилання матеріалів у правоохоронні органи тощо, які має ДКЦПФР в Україні, можуть використовуватися й для

захисту прав акціонерів. Декілька років тому до Закону "Про господарські товариства" було внесено доповнення, що ДКЦПФР може призначити свого представника для контролю за реєстрацією акціонерів для участі в загальних зборах. Це допомагає забезпечити права власників акцій на участь в управлінні товариством. Водночас очевидно, що, наприклад, ДКЦПФР не зможе забезпечити захист декількох мільйонів акціонерів 35 тисяч акціонерних товариств України.

По-третє, акціонери можуть захищати свої права через звернення до суду. Судовий захист вимагає витрат коштів та часу, а також має свої особливості. Так, акціонер може звертатися до суду в разі порушення товариством його прав. Законодавство України не містить обмежень чи умов для такого звернення. До речі, право на судовий захист передбачено Конституціями багатьох країн. Крім того, акціонери можуть захищати свої права опосередковано, подаючи позови в інтересах товариства [4].

Як показує досвід країн, що розвиваються, більшість проблем, пов'язаних із правами та ставленням до акціонерів, слід вирішувати на рівні закону.

Прийняття Закону України "Про акціонерні товариства" [1] є важливим кроком держави на шляху вдосконалення механізмів захисту прав акціонерів. Указаний закон містить ряд важливих нововведень, які регулюють корпоративне управління, права та інтереси акціонерів українських акціонерних товариств. Новий закон спрямований у першу чергу на протидію рейдерству та захист прав власності. У цілому прийняття Закону України "Про акціонерні товариства" дозволяє захищати права великих і дрібних акціонерів, регулювати питання корпоративного управління акціонерним товариством і сприяє сталому розвитку підприємництва [3]. Попри це, залишається безліч невирішених питань щодо корпоративного управління.

Наслідком прийняття цього Закону є зменшення кількості рейдерських захоплень, збільшення інвестицій у вітчизняну економіку та покращення міжнародного іміджу України [2].

Багато положень Закону України "Про акціонерні товариства" мають декларативний характер, що може призвести до судових розглядів для їх вирішення й конфліктів інтересів акціонерного товариства, акціонерів і держави. Недоліки нового Закону можливо усунути шляхом розробки пояснень, методичних рекомендацій, а також шляхом ухвалення змін і доповнень до нього.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Основними шляхами вирішення проблем захисту прав акціонерів та забезпечення однакового ставлення до них можуть бути такі:

1. Удосконалення законодавства, що регулює діяльність акціонерних товариств. На підставі проведеного вище аналізу та виявлених недоліків чинного законодавства у сфері корпоративного управління та захисту прав акціонерів можливо запропонувати такі шляхи їх подолання: врегулювати питання способу повідомлення акціонерів про наступні загальні збори; змінити положення про кворум загальних зборів із урахуванням правового досвіду розв'язання цього питання в інших країнах.

2. Включення норм, що забезпечують рівні права акціонерів та гарантують їх захист, до статутів та внутрішніх документів товариств. Інформація в пресі та

семінари, безпосередня робота з підприємствами, робота через ринкових посередників - усе це слід застосовувати для інформування акціонерних товариств та акціонерів про те, що саме можливо робити сьогодні для того, щоб підприємства стали більш привабливими для інвесторів.

3. Підвищення ролі комісій із цінних паперів у захисті прав акціонерів. Доцільно, щоб комісії мали право звертатися до суду для захисту прав та інтересів інвесторів, особливо дрібних. Нерідко можна почути заперечення та навіть побоювання учасників ринку щодо посилення ролі та поширення повноважень державних органів управління. Але надання комісіям із цінних паперів повноважень звертатися до суду для захисту прав акціонерів лише сприятиме розвитку справедливого та чесного ринку.

4. Забезпечення умов керівництвом товариства для підвищення рівня захисту прав акціонерів шляхом належної та повсякчасної уваги до інтересів акціонерів; забезпечення фінансової прозорості та відкритості акціонерного товариства; розробка сучасних програм для ефективної роботи менеджменту акціонерного товариства; розробка сучасної системи контролю та аналізу якості роботи менеджменту акціонерного товариства.

5. Підвищення рівня корпоративної культури як керівництва акціонерних товариств, так й акціонерів; навчання членів наглядових рад та правлінь акціонерних товариств; пропаганда найкращої практики корпоративного управління.

6. Використання адміністративних засобів захисту своїх прав. Серед них: звернення із заявами про порушення законодавства про цінні папери до ДКЦПФР; звернення із заявами про порушення чинного законодавства до правоохоронних органів; звернення із заявами про правопорушення господарського законодавства до органів, що здійснюють контроль за господарською діяльністю.

7. Інші засоби. До них слід віднести економічні засоби (продаж акцій, видачу довіреності на участь у зборах, укладання договору на управління акціями), PR-акції (публікація матеріалів у пресі, Інтернеті, проведення прес-конференцій тощо) та вплив СРО (складання рейтингів АТ, оприлюднення інформації про АТ, які порушують права акціонерів, установлення мінімальних стандартів поведінки та етики, стандартів поведінки на фондовому ринку).

У цілому необхідно відзначити, що з внесенням змін до законодавства корпоративного сектора зроблено величезний крок щодо врегулювання корпоративного управління та корпоративних прав акціонерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України "Про акціонерні товариства" від 17.09.2008 р. № 514-VI // ВВР України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Бурдак В. Як захистити права акціонерів? / В. Бурдак // Правовий тиждень. - 2010. - № 33 (211). - С. 7-10.
3. Маліч Л. Актуальні питання корпоративного управління / Л. Маліч // Економічний аналіз. - 2010. - № 5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/Nfm0iC.pdf.
4. Однакове ставлення до акціонерів та захист їхніх прав / Organization for Economic Cooperation and Development, OECD, 1922110 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/56/8/1922110.pdf>.

N. Orlova, Y. Mokhova

SHAREHOLDERS RIGHTS PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

In the article the shortcomings of current legislation in corporate governance and shareholder rights are analysed and identified and possible mechanisms for the protection of shareholder rights and corporate investors are introduced.

Key words: corporate governance mechanism to protect shareholder rights, shareholder rights, corporate culture, legal protection, raiders capture.

© Н. Орлова, Ю. Мохова
Надійшла до редакції 14.01.2011

УДК 658:621:330.131.7

ВИКОРИСТАННЯ АУТСТАФІНГУ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

МАРІЯ РОМАНЕНКО,

*асистент кафедри "Економіка підприємства та економічна теорія"**Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*

У статті досліджено основні причини використання аутстафінгу персоналу з метою зниження рівня ризику діяльності; запропоновано авторський підхід до порядку надання аутстафінгу; розроблено схему формування та надання комплексної аутстафінгової послуги; сформовано трикутник можливостей застосування аутстафінгу для зниження або уникнення ризиків діяльності персоналу.

Ключові слова: аутсорсинг, аутстафінг, ризик, персонал, ризик персоналу.

Постановка проблеми. Основною проблемою розвитку та надання послуг аутстафінгу є відсутність законодавчого закріплення цієї послуги, тому в практичній діяльності підприємства змушені обходити закон, використовувати законодавчі акти, які регулюють лізингову діяльність і таким чином надавати персонал у лізинг за відповідними договорами. Однак аутстафінг є більш широким поняттям, ніж лізинг персоналу. Його слід активно впроваджувати в діяльність вітчизняних підприємств, що дасть змогу знизити ризики, а то й уникнути низки ризиків діяльності персоналу, а також вирішити певні соціально-економічні проблеми території або регіону. Основною проблемою використання аутстафінгу є відсутність знань про нього в керівників підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних та вітчизняних авторів провідні позиції в дослідженні можливостей аутсорсингу та аутстафінгу належать таким ученим, як Л. А. Василенко, С. О. Календжян, Ж.-Л. Бравар, Хейвуд Дж. Браун [1-4; 7; 8], Т. Девенпорт [11], Р. Строссмен [12], М. Йогеч [13]. Нові підходи до використання персоналу охарактеризували Т. Корнійчук [5], С. Василенко [6], С. Жуков [9], А. Миронов [10] та інші.

Мета дослідження - дослідити аутстафінг персоналу, виокремити основні причини використання аутстафінгу персоналу з метою зниження рівня ризику його діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аутсорсинг у перекладі з англійської мови (*outsourcing*) означає "за межами", або буквально "залучення зовнішніх ре-

сурсів". Як відмічає О. С. Календжян, аутсорсинг - це делегування назовні, за межі підприємства. Така форма взаємодії організації забезпечує додаткові конкурентні переваги, які полягають у використанні матеріальних та нематеріальних резервів інших компаній для досягнення успіху на ринку [5].

Аутстафінг (від англ. *outstaffing* - "поза штатом") є різновидом аутсорсингу, тобто передачі окремих функцій, бізнес-процесів або їх частин іншим компаніям з метою забезпечення вищого рівня ефективності їх виконання. Попри значну кількість наукових праць, відсутні рекомендації та пропозиції щодо оцінювання ризиків діяльності персоналу підприємства за допомогою аутстафінгу.

Аналіз практичної діяльності вітчизняних підприємств та наукової літератури дає змогу виокремити основні причини використання аутстафінгу персоналу з метою зниження рівня ризику його діяльності:

- трудова угода укладається між працівником та провайдером, що дає змогу знизити низку соціально-економічних ризиків діяльності персоналу. Відповідальність перед законодавством та обов'язки перед працівником несе провайдер, а не підприємство - замовник послуги аутстафінгу;

- знижуються ризики помилок щодо обчислення заробітної плати та нарахування податків до бюджетних та позабюджетних державних фондів. Ризики своєчасності, правильності й повноти нарахування та сплати несе організація - провайдер послуги аутстафінгу;

- ризики відповідності оформлення, підбору, навчання, перенавчання персоналу покладені також на